

OLUJNI BEDEM

ROMAN

DEJAN STOJILJKOVIĆ

■ Laguna ■

Copyright © 2017, Dejan Stojiljković
Copyright © ovog izdanja 2017, LAGUNA

OLUJNI BEDEM

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

Prolog: PREKO VODE, DO GOLIH BRDA	
Prvi deo: NAKOSTREŠENI ZMAJ.	
Drugi deo: ...NAUČI IH KAKO DA KRVARE	
Treći deo: PRVI, POSLEDNJI I VEČITI	
<i>Rečnik arhaizama, turcizama</i>	
<i>i manje poznatih pojmova</i>	
<i>Beleška autora</i>	
<i>O autoru.</i>	

SRBIJA U DOBA KNEZA LAZARA

Prolog
PREKO VODE,
DO GOLIH BRDA

*U nerad sam poveo vojnike
da sred mirisa trave devičanske
u ogledalu handžara
otkriju bolne rubove tela.*

Miodrag Pavlović

ZRACI LETNJEG SUNCA VRELI SU POPUT SEČIVA NEISKOVANOG MAČA, pogled je kratak, a nad ispucalom zemljom plešu lelujave prozirne utvare.

Njena je kosa svetla i duga, ruke bele i tanke, i dok blago dodiruje površinu bistrog potoka, talasi joj se lome oko prstiju kao oko grančica mladog drveta.

Njih desetorica nikad do tada ništa slično nisu videli: kaurске zemlje im se od samog dolaska čine kao čudesni vilajet pun neznanih lepota. Ipak, sve dok topla krv juri njihovim venama, neće prestati da ga krote vatrom i sabljama.

Selim je stajao najbliže toj kaurskoj devojci što je svoje lepo lice umivala u hladnoj vodi potoka koji je presecao zeleni proplanak tu na zapadnoj granici carstva, s jeseni 1386. godine od rođenja proroka Ješue. On je predvodnik izvidnice koja ima zadatak da o svemu šta vide u Lazarevim zemljama obaveštava prethodnicu padišahove velike vojske. Dosad im je išlo dobro: nisu naišli ni na jedan

odred srpske vojske niti na bilo kakvu predstražu Lazarevih krajišnika. Za ovih nekoliko nedelja koliko tumaraju obodima zemlje nevernika, sakupili su dovoljno znanja o terenu i rasporedu srpske odbrane u ovome delu, a ujedno su i sebi, u nekoliko navrata, dali malo oduška – uživali u vatri, pljački i klanju...

Međutim, ni u malim sebarskim naseobinama koje su poharali, niti u pojatama u kojima su zaticali uglavnom nemoćne starce, nisu imali sreću da nalete na jedan ovako očaravajući komadić lepote. Selim je zato, silazeći s konja, obliznuo ispucale usne, dok mu se u preponama požuda mešala sa zverinjim nagonom, i lagano počeo da prilazi devojci koja je, ništa ne sluteći, i dalje bila nadneta nad potok. Tek kada je zakoračio u plićak i poremetio mirnu površinu vode, ona je podigla glavu i pogledala ga.

Bilo je kasno da bilo šta preduzme: stao je na nekoliko koraka od nje, čvrsto stežući zakrivljeni handžar, još uvek dobro zamašćem usirenom krvlju. Isprva ga je zbunilo to što se ona nije gotovo ni pomakla, samo je radoznalo zuri-la u njega. Na tren ga je to podsetilo na detinjstvo, kada ga je deda učio da kolje jagnjad: isti tupi, zbunjeni pogled, ista nemogućnost da se shvati sopstvena zla sudbina.

Prišao je i nagnuo se ka njoj. Prstima jedne ruke prošao joj je kroz dugu kosu boje zlata, i na trenutak ostao zatečen lepotom njenoga lica, a drugom joj prineo nož pod grlo, osetivši istovremeno jako ali prijatno probadanje u stomaku. Nije želeo odmah da je uzme, svakako ne dok ne počne da ga moli, i da vrišti, da ga preklinje da je ubije brzo...

Ali ona je tada uradila nešto neočekivano.

Sklopila je svoju šaku oko njegove koja joj je držala sečivo pod grlom.

I stegla.

Stajao je zbunjen u tih nekoliko trenutaka koji su usledili, a onda... Koža na njegovoj desnici poprimila je beskrvnu belu boju... Uplašeno je pokušao da se otrgne, ali nikad u životu nije osetio čvršći stisak. Tada se Selim, sin ubogog kožara iz Jedrena, izvidnik u prethodnici moćne ordije emira Murata i ponizni Alahov sluga, zbunjeno zagleda u oči te devojke, i njihova neljudski plava boja toliko ga prestravi da mu se učinilo kako će mu bešika popustiti. To se odmah i dogodilo jer su kosti njegove desne šake počele da pucaju jedna po jedna...

Otvorio je usta da zavrišti, ali ih je ona prekrila svojom slobodnom šakom, i pritisla ga je toliko da je osetio kako će mu zdrobiti i vilicu i zube. Prislonila je usne tik uz njegovo levo uvo, mekim obrazom dodirujući njegovu grubu, od znoja rapavu kožu lica.

„Kada si već došao ovamo da pljačkaš, pališ i siluješ... ti... agarensko pseto...“ rekla je, tečno, na jeziku njegovog naroda, „trebalo je da naučiš jedno...“, sad je već šaputala glasom koji u sebi nije imao ničega ljudskog, „...ova voda pripada *meni*.“

Začuo se potom zvuk pucanja kičme i kostiju, i Selim, ubica, silovatelj i palikuća, nije posle toga ništa više osetio. Vazduh oko njega nije više bio živ i treperav, sunce više nije bilo nisko i oštro poput dušmanskog bodeža, a njene oči, blagi, ledenoplavi sjaj u njima – za njega više nije postojao.

Kada ga je Naisa, kraljica rečnih duhova, pustila iz svoga smrtonosnog zagrljaja, beživotno telo predvodnika turske izvidnice samo je klonulo u potok. Ona je onda zakoračila napred a grupica Selimovih ljudi, koja je

s druge obale reke videla sve što se dogodilo, samo je bez reči zurila u nju. Ono što ih je užasnulo više od prizora u kome nejaka devojka s lakoćom, golim rukama, lomi kičmu njihovom vođi, bilo je to što ovo neljudski lepo stvorenje nije ka njima zakoračilo gazeći kroz potok, već *stupajući po njemu*.

Jedan od akindžija tada se pribra, isuka sablju i zaurla u slavu Alaha, ali taj borbeni poklič iz vile izmami samo podrugljiv osmeh. Blesak čelika, njištanje konja, šumor letnjeg povetarca i užasnuti bespomoćni krici čuli su se još neko vreme, a onda se lenjo jesenje prepodne vrati u svoje usijano mrtvilo.

Naisa je sad opet sedela kraj potoka i prstima prelazila po njegovoj mirnoj površini. Dok je iza nje mirovao proplanak zaliven krvlju, prekriven truplima i pokidanim ljudskim udovima, tiho je pevušila:

Ajde, de-de... Ajde, de-de...

Onda se na suprotnoj obali potoka ukaza jedno crno obličje.

Ona podiže glavu i uputi mu ravnodušan pogled.

„Ne možeš preko vode, Ifrite. Ona nas deli od iskona... Vidiš kako su mrtvi oni koji su hteli drugačije?“

„Jel' ovu igru voliš da igraš?“, začu se potmulu glas sličan režanju.

„Ovo je igra koju igram bolje od tebe. Ne izazivaj me.“

„U tvom odgovoru slutim gordost koja ti je i donela večiti usud. Mora da ti je lepo ovako? Da budeš večna kroz svet koji to nije.“

Podigla je glavu da ga bolje osmotri. Ličio je na čoveka odeven u široke, zlatom opervažene haljine i sa kapuljačom preko glave. Ono što ga je činilo drugačijim bila

je crna boja kože, užagrene žute oči i beli očnjaci među stisnutim usnama.

Ifrit, jedan od džina, obmanjivač, ubica, strvinar...

„Prilično si daleko od svoje pustinje, prinče“, reče Naisa hladno.

„Baš kao i ti od svoga izvora...“

„Sve ove vode su moje, kao što sam i rekla tvome slugi pre nego što sam mu zdrobila kičmu.“

„Mi dolazimo, rečna kraljice“, zareža peščani demon, „s Amuratovom vojskom. Skriveni u ibricima s vodom, u kamiljem krznu, u pohlepi njegovih vezira...“

„Vi?“, nasmeja se vila. „Zar i tvoja braća, Ifrite? Alilat, Taif i Nasr?“

„Neka ljudi vode svoje svete ratove“, odgovori Ifrit. „Mi ćemo svoj.“

„Nema ničega svetog u tome što radite ti i tvoja jadna braća. A za rat ne brini, naći će se dovoljno čelika i vatre za sve vas...“

„Koga ti to braniš, Naisa?“, frknu besno demon. „Zemlju, vodu i goru što ti je darivao Bog koji te je odbacio?“

„Ja samo branim ovo malo vode i zemlje što mi pripada. Manje ne mogu a za više ne znam. Snagu mi daje nada da će mi taj isti Bog, jednoga dana, kada ovaj svet ne bude ništa do prašina rasuta među zvezdama, pružiti ruke i oprostiti mi...“

„Oproštaj je za slabiće, kraljice... Dođi k nama, pridruži nam se i spoznaj svu snagu greha.“

„Ako si toliko snažan i moćan...“, na vilinim usnama opet zablista osmeh pun poruge, „ako si toliko ubeđen u to što govoriš, gospodar pustinje, zašto ne zakoračiš preko? Pružiću ti zagrljaj vreliji od jutrošnjeg sunca.“

Demon je sad zurio u nju, nepomično, sa druge strane potoka, kolebajući se.

„Hajde“, produži Naisa glasom u kojem se nazirao prizvuk prkosa i ogromne mržnje, „ovo je samo običan potočić...“

Ifrit je i dalje stajao nepomično, visoka statua od crnoga granita.

Naisa ga je odmeravala neko vreme a onda je ona zakoračila prema njemu. Topli povetarac duvao je s juga i milovao joj pramenove duge kose.

„Snaga koju crpeš iz krvi, otrova i obmane, i snaga koju daješ svojim smrtnim slugama, čineći da sebe vide kao bogove, da misle da im je sve dozvoljeno... iste su. I nisu dovoljne. Oni su i dalje“, ona nehajno pokaza iza sebe, na ono što je ostalo od turske izvidnice, „mekana gomila mesa. Slabi, večita hrana vremenu... A ovaj maleni potok – granica je koja nas deli. I koju ni ti, tako moćan i velik, preći ne možeš.“

Kada je stigla do ivice potoka, na korak-dva od njega, Ifrit učini nešto što nikad do tada nije uradio: ustuknu jedan korak.

„Reci mi“, nasmeši se ona blago, „kako je to biti...“

Ifrit ustuknu još jedan korak. Naisa stupi na drugu obalu potoka, tačno na mesto na kome je on stajao pre samo nekoliko trenutaka.

„...uplašen?“

Zurio je u nju nemoćno. Na njegovom unakaženom crnom licu mešali su se izrazi bola, besa i nemoći; neizgovorene pogrde zapele su mu u grlu dok su mu očnjaci škripali praćeni nerazgovetnim mrmljanjem.

To je trajalo neznano koliko, a onda su i Ifritov lik i njegova senka počeli da bele, da bi na kraju nestali, isparili u vreo letnji dan, poput nekoliko kapi vode. Pred Naisinim tužnim očima otvori se pogled ka ogolelim brdima u daljini, i ona vide svet uokviren plavetnilom neba.

Negde iz daljine dopirao je glas dece, miris polena i tek ispečenog hleba, buka pijačnog dana, pesme u slavu života i Boga koji ga je darovao... I mnoštvo drugih zvukova dopiralo je odasvud, a Naisa, opijena bistrinom, nije mogla da odredi da li to oni silaze niz gola brda ili puze preko livade izgažene konjskim kopitima, poprskane krvlju, sažežene ognjem... Neka čudna opsena ukaza joj se pred očima, a te oči videle su rađanje sveta, blesak svetlosti, hladan odsjaj čelika, bojna koplja sa stegovima crvenim, crnim i zelenim...

Naisa obori glavu ne želeći da krene dalje kroz tu viziju.

„Ti i ne slutiš, peščani prinče...“ promrmlja tiho, kao da govori samoj sebi.

Zatim teškom mukom opet podiže pogled. Opsene više nije bilo, samo gola brda u daljini, nad njima nebo a iza njih sunce, visoko i nedostižno.

„Postoje vode preko kojih ni ja ne mogu.“

Prvi deo
NAKOSTREŠENI
ZMAJ

*O kneževi pijani
što me sa bedema vrebate,
zar mislite: neće moj govor
dalje od lokve moje krvi?*

Miodrag Pavlović

*Lukava nedra pomračuju dušu moju.
Srp izoštren žeti čuvstva.
I meso truli od mnoštva zla mojih.*

Nikon Jerusalimac, Povest tuđina i plenika

VILAJET

U VRELINI DANA.

U vrelini noći.

Kada slutnja dozreva, kada se telo budi...

U damarima.

Kada možeš osetiti...

U vrelini pokreta.

U vrelini trenutka.

Drhtaj.

Drhtaj.

Drhtaj.

Ne, ja nisam onaj koji misliš da jesam. Ja sam neznanac, putnik i bezbožnik.

Ne klanjam se krstu ni srpju mesečevom, nisam ni kaurin, ni Jevrejin, ni Agaren.

Ni istok ni zapad, ni zemlja ni more, nisam iskovan u vatri niti sačinjen od pene, nisam sazdan od rose, ni od praha. Nisam u rodu ni sa ljudima ni sa anđelima, ne boravim ni u ovom ni u onom svetu, ni u rajju ni u paklu,

*nisam pao ni iz edena ni iz rizvana, niti od Adamove loze
poreklo vučem. Živim u mestu nasred pustinje, u predelu
bez sledova senki.*

Ako postoji vernik, nevernik i pustinjač – to sam ja.

*Ja sam pesak što curi ti između prstiju, vinski talog i
vinotoča, zemlja i vazduh, voda i vatra, telo i duša.*

*Znanje i učenje, dobro i zlo, istina i laž, pobožnost i
vera – to sam ja.*

*Oganj pakla s plamenim jezicima, da, raj, eden i hurija
– to sam ja.*

*Ova zemlja i nebesa sa svima koje hrane, anđelima,
melekima, džinima i ljudima...*

To sam ja.

*Stojim ispod drveta sveta, očiju gladnih, hvatam u padu
svaki list i čitam ime s njega.*

Smrt. To sam ja.

*I dok samujem ovde, na granici dva sveta, i gledam u
duhove i ljude podjednako, osećam, duboko u utrobi...*

U vrelini dana.

U vrelini noći.

U vrelini pokreta.

U vrelini trenutka.

Drhtaj.

Drhtaj.

Drhtaj.

I čujem, čujem...

*Mladog princa Bajazita kako mi se obraća, glasom opo-
rim od srdžbe i vina:*

„U kakvu si me ovo nedođiju doveo, dervišu?“

1.

U RANO JUTRO TOG JESENJEG DANA PRED KAPIJOM NIŠKE
tvrđave pojavio se stranac.

Zastao je pred ulazom u grad, oklevajući da pređe dugi
drveni most što visi na masivnom lancu od studenog
gvožđa. Uočio je, iza visokog bedema, krovove zgrada
posute crvenim crepovima ukroćenim bakrom i zelenim
bršljanom, i krstove kako se uspinju ka nebu. Radosni
zvuci dopirali su negde iza golotinje zidina, kao jauci –
glasovi ljudi koji su za njega sad tek nejasne prilike, a onda
ta graja prestade, iznenada, kao da je nije ni bilo.

Najednom, razli se jek zvona, ispunjen lastama i vra-
nama, i on jasno može da ga čuje... Tamo, preko mosta,
širi se i smanjuje grad, kao da diše, u ritmu koji mu zadaje
taj zvuk naoštren poput bodeža.

DONG...

DONG...

DONG...

*Ne brini, čućeš ga opet... kao da mu neko šapuće u uvo.
Čućeš ga. Kad dođe čas. Zvono.*

Prešao je most vodeći konja na povocu, dok je čelik na njemu zvečao, preteći, u ritmu zvona sa crkve: alke na verižnoj košulji, dugi mač, bojna sekira i lovački nož u srebrom ukrašenim koricama. Lanena košulja, koju je nosio preko verižnjače, bila je boje neba, baš kao i njegove oči, a duga griva smeđe kose padala mu je preko ramena, niz leđa, na koja je zabacio okrugli ratnički štit sa belim znakom Zmaja.

On krenu kroz svetinu i buku pijačnog dana, mirno, bez glasa, nepoznat i nepozvan. Primećuje da se meštani i trgovci na konaku uklanjaju, kao i da hodočasnici posmatraju i njega i njegove momke dvoumeći se nije li to ovoga jutra u drevni Konstantinov grad prispela družina palih anđela. Krste se krišom, da on ne primeti.

Na dnu obzorja ostavio je grad koji gori, iza leđa – svetle planine i sve njihove tajne. Sada stupa u Niš, grad-riznicu, i prelazi drveni most spušten preko opkopa napunjenog vodom. Zastaje pred visokim drvenim vratima koja presecaju metalne šine i koja su ovoga jutra širom otvorena. Stražaru pokazuje svoj pečatni prsten, i ovaj ga propušta na trg, mada bi ga i bez toga pustio, jer ga je prepoznao. Mnogi od ovih što sada bdiju na zidinama Niša nekad su bili krajišnici, i zajedno s njim branili granice nečega što se nekad nazivalo carstvom a sada je kneževina njegovoga kuma, Lazara Hrebeljanovića.

Momak na straži kraj gradske kapije što krije pogled pod širokim obodom metalnog šlema, ne usuđuje se da pridošlicu pogleda u oči: već je video lice i anđela i demona. Samo se pomera u stranu, uz blagi naklon, odajući time poštovanje blagorodnijem od sebe. Isto sad čine i ljudi na trgu, i oni kod pijace, i oni kraj krčme... Čak i bludnice kao da zaziru od njega i njegovih momaka.

On tako shvata da se već i ovde tačno zna kako je i zbog koga je goreo Pirot.

Jedino mladi konjušar, u čijoj su štali ostavili konje, nema taj začuđeni i uplašeni izraz lica.

Dok mu na dlan spušta bakrenjak s ukovanim znakom krsta, on ga pita:

„Kako mogu da dođem do gospodara?“

„Zar nisi i ti sam gospodar... gospodaru?“, nehajno će momak. „Dobro došao u Niš, Zmaj u od Toplice.“

„Znaš na koga mislim, Gojko.“

„Sazidao je sebi novu kulu... naš gospodar“, reče konjušar i pokaza prstom na visoku kulu blizu istočne zidine, tik uz crkvu Svetog Prokopija. „Visočiju, tvrđu, lepšu... U njoj je po ceo dan i noć.“

„Šta radi tamo?“

„Šta? A šta bi gospodin Nenada mogao drugo? Broji novce.“

„Dobro. Najviša kula znači?“

„Polako, gospodaru Milane, ne ide to baš tako. Moraš prvo da se najaviš.“

„Da se najavim? A kod koga?“

„Kod kulskog kefalije.“

„O? Zar i to zvanje sad postoji u ovom gradu? Kako je započeo, vaš će se gospodar za koju godinu proglasiti i za cara.“

„Ne bi me iznenadilo... Dakle... prvo kod kulskog kefalije, pa kod gradskog kefalije. Gospodar jednako ponavlja kako ne želi da gubi vreme na prazne tlapnje... Mnogo ljudi svakodnevno prođe kroz grad. Malo njih je, smatra, vredno njegove pažnje.“

„A gde da nađem toga kulskog kefaliju?“

„U istoj onoj kuli“, pokaza konjušar opet. „Samo u prizemlju.“

Toplica klimnu glavom u znak zahvalnosti i krenu ka kuli.

Kada prispe, naiđe na plećatog čoveka crne kose kako obeduje, sam, za velikim stolom od orahovine. Bio mu je okrenut leđima.

„Šta hoćeš?“, upita kulski kefalija između dva zalogaja, ne osvrćući se.

„Hoću kod gradskog kefalije.“

„Kojim poslom?“

„To se tebe ne tiče.“

Ne okrećući se i ne prestajući da žvaće, kulski kefalija izdade naređenje jednome od svojih ljudi koji su stajali kraj stola.

„Zaviša, objasni ovom trgovcu, ili šta god da je... da se sa mnom tako ne razgovara.“

Momak stoji, kruto, zuri u Toplicu, ali se ne pomera.

Kefalija prestade da jede.

„Šta sam ti rekao? Čuo si naređenje...“

„Gospodaru...“, uzvratila momak, „ja...“

„Šta zamuckuješ k'o slaboumnik? Udari mu dva dlana i izbaci ga napolje.“

Toplica pruži Zaviši svitak koji je nosio u kožnoj torbi zabačenoj na rame. Ovaj ga primi i spusti pred svog gospodara, uza samu zdelu s mesom i hlebom. Plećati čovek se trgnu kada na svitku ugleda crveni voštani pečat i na njemu knežev grb. Ustade i konačno se okrenu.

Brada mu se lako zatrese kad se suoči s Toplicom i njegovom pratnjom, ali se potrudi da ostane priseban.

„Uvek razgovaraš tako, leđima okrenut ljudima?“, upita ga Toplica.

„Ovaj... ne“, zamuca on.

„To je loša navika, znaš...“, Toplica priđe stolu i podiže kuhinjski nož koji je kefalija koristio dok je obedovao. „Ko ljudima prečesto okreće leđa, uglavnom završava s nožem u njima.“

Kefalija pilji čas u bodež, čas u Toplicu, neodlučan šta da kaže.

„Ali, ne brini“, dodade Toplica pa zabode nož u sto. „To nije ni do leđa, ni do noža... Već do ljudske naravi.“

Kefalija očuta na tren, zatim upita, naglašeno usrdnim glasom:

„Šta mogu da učinim za tebe... gospodaru?“

„Najavi me kod gospodina Nenade.“

Kefalija pokaza svom momku na vrata.

„Brzo... poteci...“

„Ne on...“, prekinu ga Toplica. „Ti. Idi me najavi kod gradskog kefalije.“

„Ja?“

„Šta bleneš? Hajde...“

Kulski kefalija obrisa usne ubrusom, pa izađe.

Toplica spazi kako ga Zaviša prati pogledom, dok je izlazio i peo se uz kulu, a na usnama mu igra jedva vidljiv osmejak.

Kuhinjski nož i dalje je stajao zaboden u drveni sto, poput stražara.